KONU İLK TÜRK DEVLETLERİNİN ÇEVRE DEVLETLERLE İLİŞKİLERİ

İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI

Hazar Devleti

VII-XI. yüzyıllar arasında Karadeniz ile Kafkas dağlarının kuzeyinde ve İdil (Volga) Nehri dolaylarında hüküm sürmüştür. Hazarlar tarih sahnesine Sabar Türklerinin devamı olarak çıkmıştır. Batı Kök Türk Devleti yıkılınca Hazarlar bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Hazarlar, Museviliği benimseyen tek Türk devleti olup ülkesinde farklı dinleri barındırmıştır. Hazar ismi günümüzde Hazar Denizi adında yaşamaya devam etmektedir.

Karluklar

Kök Türklerin hâkimiyeti altında yaşamış, Orta Asya tarihinde önemli rol oynamıştır. Karluklar, II. Kök Türk Devleti'nin yıkılmasında ve Uygur Devleti'nin kurulmasında etkili olmuştur. 751 Talas Savaşı'nda Çinlilere karşı Müslüman ordusunun yanında yer almıştır. 840'ta Uygur Kağanlığının yıkılması üzerine kendini Kök Türkler'in halefi kabul eden Karluk Hükümdarı Bilge Kül Kadir Kağan "Kara Han" unvanını almıştır. Böylece Karluklar değişiklik geçirerek aynı zamanda Orta Asya'da ilk Türk İslam devleti olan Karahanlılar'a dönüşmüştür.

Avar Hakanlığı

Asya Hun Devleti'nin yıkılmasından sonra IV. yüzyıl sonlarında, Moğolistan'da kurulmuştur. I. Kök Türk Devleti; Avar Hakanlığı'na son verince Avarlar, Batı'ya göç etmiş ve Bayan Han zamanında Orta Avrupa'da devlet kurmuşlardır.

İstanbul'u iki kez kuşatan Avarlar, Germen ve Slavları yönetim, askerlik ve sanat alanlarında etkilemiştir.

Türgişler

Kök Türk Hakanlığı'nın batıdaki kalabalık boylarından biri olarak İli Nehri dolaylarında yaşamıştır. Emeniler ile mücadele ederek Arapların, Orta Asya'da hâkimiyet kurmasını engellemiştir. Türgişler kendi adlarına para bastırmışlardır.

Başkırtlar

Orta Asya Türk kavimlerinden olup, Ural Dağları'nın kuzey ve doğu kısımları ile İdil'in kuzey kesimini oluşturan bozkırlarda yaşamıştır. Günümüzde Başkırdistan olarak bilinen bölgenin

merkezi Ufa'dır. Başkırtların aslı Türkistan'ı terk ederek kuzeye yönelen ve sonra batıya geçen Kıpçak Türklerine dayanmaktadır.

Bulgarlar

II. yüzyılda Orta Asya'dan Avrupa'ya başlayan göçle ilk olarak Hazar Denizi-Karadeniz arasındaki topraklara yerleşmiştir. Hunlarla birlikte akınlara katılan Bulgarlar, 453'te Kafkasların kuzeyindeki topraklara gelmiştir.

VI. yüzyılın sonlarına doğru Kuban Nehri, Azak Denizi ve Karadeniz Bölgesi'nde yaşayanların katılmasıyla Han Kubrat'ın (Kurt) liderliğinde Büyük Bulgar Devleti kurulmuştur. Büyük Bulgar Devleti'nin yıkılmasından sonra 680'de Otuz-Ogurlar'dan bir grup İtil (Volga) Bulgar Devleti'ni kurmuştur. Ticari ilişkiler sonucu, İslamiyet'le tanışan Bulgarlar, X. yüzyılın ilk yarısında İslamiyet'i kabul etmişlerdir. Doğu Avrupa'da Türk İslam kültürünün temsilcisi olmuşlardır. Dobruca'nın güneyinde Asparuh (679-702) tarafından kurulan Tuna Bulgar Devleti ise Boris Han Dönemi'nde Hristiyanlığı resmen kabul etmiştir.

Oğuzlar

630-682 yılları arasında Dokuz-Oğuz Kağanlığı altında toplandılar. Daha sonra Kök Türk ve Uygur hâkimiyetine giren Oğuzlar, X. yüzyılda Oğuz Yabgu Devleti'ni kurdular. X. yüzyılın sonlarına doğru İslamiyet'i kabul eden Oğuzlar, Büyük Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti gibi cihanşümul devletler kurmuşlardır.

Kıpçaklar

Batı Kök Türk topluluklarından olup kaynaklarda çoğunlukla Kumanlar adı altında anılmıştır. XI. yüzyılda Güney Rusya'ya gelerek burayı ele geçiren Kıpçaklar, Bizans'a karşı akınlar düzenlemiştir. Doğu Avrupa-Batı Sibirya bozkır bölgelerinin tamamını kapsayan bölge, İslam kaynaklarında "Deşt-i Kıpçak" (Kıpçak Bozkırı) adıyla anılmıştır. 1250'de Mısır'da kurulan Memlûklular Devleti kısa bir süre sonra Kuman-Kıpçak Türklerinin eline geçmiştir. Kıpçakların bir kısmı Hristiyanlığı benimserken Kırım, Kafkaslar ve İdil Bulgarları ülkesinde yaşayanlar ise İslamiyeti kabul etmişlerdir.

Peçenekler

IX-XII. yüzyıllarda Karadeniz'in kuzeyindeki steplerde yaşamıştır. Oğuzlar ve Hazarların baskısı sonucunda Karadeniz'in kuzeyindeki topraklara gelerek Macarlar'ı buralardan uzaklaştırmıştır. Peçenekler ilk defa 1035'te Tuna'yı geçerek Bizans topraklarına girmiş ve Bizans'a karşı akınlar düzenlemiştir. Bizans ordusunda paralı askerlik yapan Peçenekler, Malazgirt Savaşı'nda Bizans ordusundan ayrılarak Alp Arslan'ın ordusuna katılmıştır.

Kırgızlar

840 yılında Uygur Devleti'ni yıkarak Ötüken'de devlet kurdular. XIII. yüzyılda Moğolların, XIX. yüzyılda Rusların egemenliğine giren Kırgızlar, 1991 de bağımsız oldular. Türk edebiyatının en güzel örnekleri arasında yer alan Manas Destanı, Müslüman Kırgızlarla gayrimüslimler arasındaki mücadeleleri anlatır.

Macarlar

Fin-Ugur kavimlerinin bir bölümü Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlara inerek Onogurlarla kaynaşmıştır. IX. yüzyılın başlarında Hazar egemenliği altında olan Macarlar, Peçeneklerin baskısıyla batıya doğru göç etmiştir. 896'da Macaristan'a yerleşen Macarlar, Hristiyanlığı benimseyerek Türk kimliğini kaybetmiştir.

SORULAR

1. Hazar ülkesi; VII. yüzyıldan itibaren ulaşımın hızlandığı, mal değişiminin arttığı, Doğulu ve Batılı milletlerden kitleler hâlinde ticaret ve sanatla uğraşan insanların kaynaştığı bir yer hâline gelmiştir.

Buna göre Hazar ülkesi ilgili olarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A) Barış dönemi yaşatmışlardır.
B) Başka dinlere inanmışlardır.
C) Konar-göçer hayatı benimsemişlerdir.
D) Kültürel etkileşim görülmemiştir.
E) Ülke sınırlarını genişletmişlerdir.

Cevap: A

2. Müslüman Kırgızlarla gayrimüslimler arasındaki mücadeleleri anlatan ve Türk edebiyatının en güzel örnekleri arasında yer alan Manas Destanı aşağıdakilerden hangisine aittir?

A) Macarlar
B) Kırgızlar
C) Peçenekler
D) Kıpçaklar
E) Bulgarlar

Cevap: B

3. -Boris Han Dönemi'nde Hristiyanlığı resmen kabul etmişlerdir.
-Malazgirt Savaşı'nda Bizans ordusundan ayrılarak Alp Aslan'ın ordusuna katılmışlardır.
-Kendi adlarına para bastırmışlardır.
-Büyük Selçuklu ve Osmanlı Devleti gibi cihanşümul devletler kurmuşlardır.

Verilen bilgilerde aşağıdakilerden hangisine ait özellik bulunmamaktadır?

A) Türgişler
B) Oğuzlar
C) Peçenekler
D) Başkırtlar
E) Bulgarlar

Cevap: D